

АРСЕН АВАКОВ

**2014.
МИТТЄВОСТІ
ХАРКІВСЬКОЇ
ВЕСНИ**

Харків
«ФОЛІО»
2020

ЗМІСТ

Передмова автора.	6
Як ми перемогли тої весни?	8
Україна. Лютий — квітень 2014. Лише заголовки.	20
Харків 22 лютого — 7 квітня 2014.	136
Інформаційна війна і російський слід.	151
Мітинг 1 березня 2014. Захоплення ХОДА	160
Напередодні.	170
Харків. 7 квітня 2014. Штурм ХОДА.	180
Харків. 8 квітня 2014. Слобожанщина — це Україна!	208
Чому в Харкові вдалося?	215
Фотохроніка	224
Додатки.	225
Додаток 1	227

Додаток 2	256
Додаток 3	260
Додаток 4	263
Додаток 5	270
Додаток 6	276
Післямова автора	281

ПЕРЕДМОВА АВТОРА

Я присвячую цю книгу Харкову та його людям.

А ще одній ночі, кільком тяжким дням і місяцям тривожного 2014-го року. Того самого першого року гібридної війни проти України і тієї самої ночі, котра стала переламною для долі Харкова і України.

По тому як минуло кілька років я спробував проаналізувати події того періоду в житті Харкова — на тлі загальної ситуації в країні, коли починалася військова агресія путінського режиму, коли всі ми ще не розуміли рівня потужності, цинічності й підготовленості ворога.

Як міністр внутрішніх справ я знав про ситуацію в країні, в кожному місті — і розповім про це. Але про те, що відбувалося в Харкові, я дізнавався не лише з доповідей підлеглих, але й із дзвінків друзів та рідних. Тому я запросив у співавтори цієї книги харків'ян — тих, хто бачив ті події, і в ті непрості дні проживав долю свого міста і свою власну долю.

Щиро дякую кожному з них за позицію тоді і допомогу тепер!

Інні Петриковій — журналістці, фотокореспондентці, прессекретарці 125 батальйону 113 окремої бригади територіальної оборони;

Отцю Віктору (Маринчаку) — настоятелю храму св. Іоана Богослова ПЦУ;

Євгенії Левінштейн — волонтерці, співзасновниці організації допомоги вимушеним переселенцям «Станція «Харків»;

Олексію Міреру — перекладачеві, який навесні 2014-го працював у Харкові з іноземними журналістами.

Дякую харківським фотографам **Інні Петриковій, Сергію Козлову, Андрію Марієнку, Вячеславу Мадієвському, Сергію Бобку** — завдячуючи їхньому відчайдушному професіоналізму ми сьогодні можемо побачити кадри, що передають нерв тих днів.

І багатьом іншим харків'янам і не тільки хочу сказати спасибі за позицію і допомогу в ті непрості дні: Степану Полтораку, Ігорю Балуті, Анатолію Дмитрієву, Дмитру Бруку, Віталію Данілову, Ігорю Котвіцькому, Ігорю Райніну, Ірині Єфремовій, Марині Єпішиній, Антону Геращенко, Юрію Солботі, Сергію Гусарову і багатьом-багатьом іншим...

ЯК МИ ПЕРЕМОГЛИ ТОЇ ВЕСНИ?

Весна 2014-го. Завдяки чому Україна вистояла? Як віднайшла сили встояти серед підлих ударів, у хаосі зради і слабкості, помилок і дурниць, віроломства й невпевненості?..

Відповідь лише одна — завдяки Людям!

Завдячуючи Українцям — відомим і ні — сильним і звичайним, тим, котрі роблять те, що повинні. Тим, які знайшли в собі сили і мужність дати відсіч потужному й підступному ворогові.

Завдяки тому, що мобілізація кращих людей цієї країни була неймовірно високою саме з лютого 2014 року.

Так, ми були слабкими в той момент і обставини були проти нас, але, водночас, ми були дуже зібраними.

Так, ми не чекали цих підлих ударів у спину — одного, другого, третього...

Але ми змогли зібратися і ми вистояли.

Адже гідність у тебе не можуть забрати силоміць.

Гідність ти можеш віддати лише сам.

І ми не віддали!

Ані гідність, ані честь, ані нашу незалежність, ані наше місто.

Як би не було тяжко — ми трималися.

Було декілька днів, коли я по-людськи іноді навіть не розумів, за рахунок чого ми утримуємо стабільну ситуацію в країні.

Ми практично не полишали роботи, цілодобово дзвонили телефони — «горіло» по всій країні. Потрібно було розв'язувати тисячі невідкладних питань — за браком ресурсів, за відсутності надійних людей, в умовах постреволюційного шоку, недовіри, саботажу системи управління й страху соціуму...

Тоді за загальний баланс у країні відповідала невелика група людей. Відзначу тут двох — тих, хто тримав головний удар.

Голова Верховної Ради України — в. о. президента Олександр Турчинов. Він тримав баланс жорстко і діяв, мабуть, єдино правильним для того часу чином.

Арсеній Яценюк — прем'єр-міністр першого постмайданівського Уряду. Він виводив економіку із глибокої кризи — з пустим Державним бюджетом і зруйнованим фінансово-економічним балансом країни.

Багато разів вже називалася цифра «108 тисяч гривень залишку на казначейському рахунку». Але тут варто ще раз повторити: коли ми прийшли до держуправління, в бюджеті країни було всього-на-всього 108 тисяч гривень на все: на армію, зарплати бюджетників, пенсії, соцвиплати і решту державних потреб...

Я відповідно до службових обов'язків займався безпекою всередині країни — неочікувано для всіх і, в першу чергу, для себе, опинившись на посаді міністра внутрішніх справ. Але в ті дні внутрішня безпека, обороноздатність, захист кордонів, відсіч військової агресії — це все було однією справою, яку треба було робити. Не звертаючи на можливості й повноваження. Усі ми працювали єдиною командою, довіряючи один одному — поза формальним розмежуванням повноважень.

Путін обрав найзручніший момент для нападу: в перші дні після Майдану державна вертикаль управління по суті не функціонувала, правоохоронна система була в шоковому стані, військова система — дезорієнтована відсутністю командування — і в цей момент — один та другий удари...

І як в цій ситуації — без балансу за абсолютно всіма напрямками — рятувати країну було не зовсім зрозуміло... Багатьом, але не всім!

Утримати ситуацію в перші кілька місяців — ось що було ключем до того, щоб у спокійному стані йти далі.

Мені, міністру МВС, як і всьому керівництву країни, терміново, одразу з моменту призначення, довелося займатися головним — питанням державної безпеки. Ми повинні були загасити пожежу руйнації і страху, повинні були зберегти Україну як єдину суверенну державу.

Три найбільш небезпечні осередки антиукраїнських виступів були створені російською агентурою в Луганську, Донецьку й Харкові.

Для керівництва країни тоді було очевидним, що це загальний сценарій дестабілізації, розігруваний спецслужбами Росії.

Потім, звісно, вони збиралися йти далі: Дніпропетровськ, Запоріжжя, Одеса, Миколаїв... Усе Лівобережжя і Південь України були під ударом. Це був базовий пояс державності. Якби ми втратили котрийсь із ключових промислових і економічних центрів — Дніпро, Харків чи Запоріжжя — боюся, це було б величезним ризиком для державності України в цілому.

Хочу ще раз відзначити і нагадати — тоді, в 2014-му всі кризові процеси відбувалися одночасно і по всій території України. Не один, не два, не три, не чотири центри кризи — одночасно по всій країні точок напруги і перманентних загострень було понад дюжину!

Мені б хотілося аби ви згадали: ХНР, ЗНР, Одеська республіка, ще якась республіка — «народна»

обов'язково... Донецьк, Луганськ, Харків, Крим. Водночас — «відпливала» Бессарабія. У Миколаєві були дуже жорсткі сутички... Маріуполь, Бердянськ... У Херсоні було непросто...

Адже коли починалися перші провокації та зіткнення в Слов'янську — це був маленький епізод, і ми навіть не одразу на нього відреагували на тлі бурхливих подій, які в ті ж дні відбувалися в Донецьку.

Ми відреагували тільки, коли зі Слов'янська надійшло повідомлення: група така-то увійшла в місто і каже, що вони озброєні. Але ця реакція була з деяким запізненням на фоні не те щоб втоми — втома для всіх тоді була звичним станом — а на фоні інформаційного валу повідомлень. Достовірність та адекватність цього інформаційного потоку потрібно було оцінювати окремо. Було складно зрозуміти одразу — де правда, а де умисне спотворення, де важливе, а де фон. Потрібно було вираховувати і приймати швидкі рішення, на що реагувати першочергово — в умовах обмежених ресурсів та часу.

Ресурсів, людей, вірних системі сил не вистачало.

У системі українських силовиків було безліч розгублених людей, зрадників, агентів РФ. А ті сили, завдячуючи яким ми вистояли, тоді лише починали विकристалізовуватися.

Яке там «не вистачало»?!. На всю країну — кілька вірних підрозділів, на які можна було спокійно по-

кластися. Потрібно було вираховувати — де «вистрелить» справжня загроза. Доводилося баражувати, шукати варіанти, де по-справжньому потрібна найжорсткіша реакція, куди направити сили, а де пропустити поки що.

Один характерний епізод того часу.

Коли стало зрозумілим, що в Слов'янську діє озброєна група, ми вирішили з ходу штурмувати її позиції разом із військовими, щоб очистити місто від бандитів.

На околицю міста вертольотами висадили спецпризначенців Нацгвардії — «Омегу». Паралельно, по основній трасі до Слов'янська з боку Ізюма йшло кілька БТРів ЗСУ, котрі повинні були разом із силами «Омеги» утворити єдину штурмову бронегрупу. І під прикриттям броні спецпризначенці повинні були проводити операцію по зачистці від бойовиків. Спочатку все йшло нормально, ми були задоволені, що десантування «Омеги» пройшло вдало, наші висадилися, все добре. І раптом нам повідомляють по рації, що БТРИ ЗСУ зупинилися.

— А чому БТРИ зупинилися?

— Попереду барикади...

— Ну, то зносьте!

— Не можемо — там цивільні...

— Так поговоріть!

— Так почали розмовляти — підїхав автомобіль, розвернувся бортом, відкрився кулемет і по нас пустили кілька кулеметних черг..

— А ви?

— А ми не будемо їхати на цивільних!..

Цивільних, розумієте?

Сепаратисти прикривалися місцевими мешканцями, ті були задурені російською пропагандою настільки, що ладні були йти на БТРи! Це був перший епізод початку війни, яку згодом охрестять «гібридною».

Тоді ми почали думати, як це відбувається? Як подібне траплялося в інших країнах? Я читав про досвід Хорватії, де була схожа ситуація, коли такі само екзальтовані тітки з числа цивільних лізли на танки. Виявляється, там знайшли такий вихід: пару-трійко разів цих тіток розстріляли, а далі встановили таке правило: перший постріл у повітря, а якщо не слухаєтеся — стріляємо на ураження.

Чи були готові наші так вчиняти? На той момент — ні. Три місяці по тому — так, тепер — так, але у той момент — ні. І російські диверсанти активно користалися нашим тогочасним станом неготовності та розгубленості.

Ось за таких обставин і потрібно було знаходити рішення: як захищати міста, як звільняти будівлі, як зупинити захоплення нашої території, як стави-

тися до протестувальників — цивільних, місцевих, спеціально завезених провокаторів...

Тоді, навесні 2014-го, я не думав, що ми загрузнемо. Я сподівався, що це буде бліцкриг — швидке з'ясування стосунків, яке вдасться врегулювати адекватним балансом.

Ми вважали, що це зіткнення, ініційоване зовні, котре вдасться швидко здолати, якщо викинути чужинців із країни і чітко знайти порозуміння з внутрішніми баламутами, відрізаними від ляльководів та фінансування.

Те, що так не вдасться, мені стало зрозумілим, коли один за одним ми почали втрачати контроль над маленькими містами на Сході України. Було зрозуміло, що нападники на українську державність групи множаться, що їм допомагають, що є комунікація з певним центром.

Трохи згодом, коли запрацювала наша розвідка, ми вже почали отримувати телефонні перехоплення¹. Ми почали бачити цих гіркіних, цих російських військових, ми почали вловлювати їх зв'язок з офіцерами ГРУ та ФСБ в Москві, розуміти, як вони ведуть комунікацію, як домовляються, як планують... І стало ясно, що це цілеспрямована серйозно спланована

¹ Деякі з них я публікую в розділі Додатки, отримавши спеціальний дозвіл слідства на оприлюднення матеріалів як таких, що мають важливу суспільно-політичну вагу. За допомогою QR-кодів читач може почути запис без редагування. Увага! Багато обценної лексики!

операція, на яку потрібно відповідати планомірно, і, на жаль, швидкого рішення тут не буде.

В регіонах люди були розгублені, дезорієнтовані валом російської пропаганди, повсюди були як об'єктивні складнощі, плутанина, так і процеси, які навмисне розгойдувалися «засланими козачками» РФ, виконуючими спецзавдання «ихтамнетами»¹... І було дуже складно пояснити людям, приміром, в Тернополі, чому ми не можемо саме зараз звернути достатньо уваги на їхні організаційні труднощі. Доводилось казати: «Ти, дорогий друже, поки що зачекай зі своїми питаннями, адже вони не загрожують державі... Зачекайте, не відволікайте нашу увагу, дайте нам можливість зосередитися на життєво важливих напрямках». Такі слова дуже тяжко говорити, і вони погано сприймалися — така наша реакція людям здавалася несправедливою, але в ті дні ми не могли вчинити інакше...

Харків ми змогли відстояти, Донецьк і Луганськ — не вдалося. В Дніпрі (тоді — Дніпропетровську) — віддаю належне Ігорю Коломойському, Славі Олійнику, Геннадію Корбану, Борису Філатову, Юрію Бе-

¹ «Ихтамнет» — мем, який виник у результаті заперечення Росією своєї військової присутності під час анексії Криму і збройної агресії на Сході України. Надалі значення терміну поширилося на всіх кадрових російських військових без знаків розрізнення, які брали участь у військових конфліктах (в Україні, Сирії, Судані, Лівані тощо). Вперше поняття «ихтамнет» було сформульовано президентом РФ Путіним на пресконференції 4 березня 2014 року у відповідь на питання про участь російських військових в анексії Криму.

резі — вони мобілізували еліту і не дали розгойдати ситуацію.

Я вдячний усім тим, хто взяв на себе відповідальність за країну. Починаючи з хлопців, які прямісінько з Майдану йшли в добровольчі батальйони, закінчуючи тими, хто став біля керма країни, хворої після розорення режимом Януковича.

Ми вистояли, бо боролися і працювали разом.

Багато що ставалося одразу, питання були або термінові, або надзвичайні — інакших не було. І всі — одномоментно. Коли-небудь, можливо, я розповім все те, про що нині говорити не на часі...

У цій книзі я зупинюся лише на кількох миттєвостях, тривожних весняних днях цієї нав'язаної нам війни — не баченої раніше гібридної війни, в якій агресор застосовує не лише зброю, але й кібератаки, інформаційно-пропагандистські кампанії, фейки, економічні диверсії, маніпулювання масовою свідомістю...

Україна, на жаль, стала першою жертвою, на якій путінська Росія відпрацьовувала свої брудні методи. Тому такою важливою є наша перша перемога — в ніч із 7 на 8 квітня 2014 року. Цієї ночі ми вперше змогли зупинити ходу «русского міра», не допустити створення чергової псевдореспубліки, захистити Харків від розорення і біди, які тої ж весни спіткали Донецьк і Луганськ.

Я розповім свою історію битви за Харків.

Мною ці події бачилися в масштабі всієї країни, всіх складних і страшних процесів, які тогочас відбувалися в усіх куточках України.

Це важливо для розуміння подій тих годин, днів, місяців, які відбувалися водночас, перекикуючи одна одну, створюючи тисняву у свідомості...

Тому моя історія не може бути повною без пережитого іншими людьми, які бачили все, що сталося, на власні очі. Людей, які день у день проживали все, що відбувалося в Харкові, спостерігали і брали участь у тих подіях.

Я попросив поділитися спогадами тих, хто за родом занять і за своєю громадянською позицією кожного дня були в епіцентрі подій, виходили на площі, брали участь у мітингах, часто-густо наражаючись на безпосередню фізичну небезпеку. Це пряма мова, це справжні емоції, це картина життя Харкова весни 2014-го з перших уст.

Іще один «співавтор» моєї книги — на мою думку, неймовірно важливий — перехоплений нашими спеціалістами «План по Харькову и области», план захоплення Харкова і Харківської області. Це був інтерактивний електронний документ, в котрій явно кілька осіб впродовж тривалого часу вносили уточнення і пропозиції (ми зберегли виділення кольором різних авторів — як в оригіналі).

Документ гранично чітко визначає цілі вторгнення російського режиму в Україну, його плани і методи. 28 сторінок, на яких чітко, крок за кроком «російські куратори» та ідеологи «русского міра» планують захоплення міста і області, введення і розміщення військ, знищення ЗМІ, розстріл журналістів та держслужбовців...

У тексті я наводжу окремі цитати з цього «Плану» — далі «План захвата Харькова и Харьковской области», а наприкінці книги публікую документ повністю, в орфографії оригіналу. Прочитайте ці страшні 28 сторінок і запам'ятайте: ось яку долю готував для нас путінський режим тоді — тяжкої весни 2014-го року.

А ще зверніть увагу: місцями йдеться про події, які відбулися пізніше, часом через кілька місяців після 8 квітня 2014 року. І, так, це показує, що план захоплення Харкова і Харківської області проросійськими силами залишався актуальним для кураторів «русского міра» і після провалу першої спроби захоплення міста. А, можливо, залишається актуальним і донині... Адже російська агресія триває...

УКРАЇНА. ЛЮТИЙ — КВІТЕНЬ 2014. ЛИШЕ ЗАГОЛОВКИ

Сьогодні — навіть сьогодні, на сьомому році війни! — вже важко уявити собі щільність, насиченість тих перших місяців! Година за годиною, день від дня неперервним потоком надходила інформація, яка потребувала термінової реакції, допомоги, втручання...

Ви, напевне, це пам'ятаєте. Але якщо раптом події того часу заволокло імлюю, зітерши деталі — це важливо згадати, щоб збагнути за яких обставин і за якого цейтноту ми працювали в ті дні, в яких умовах приймалися рішення, як це було...

Аби відновити в пам'яті читача інформаційну картину тих днів я вирішив навести тут хроніку подій — це лишень заголовки, переважно центральних ЗМІ. Ілюстрація темпу, в якому жила країна і ми з вами в ті тривожні дні. **Червоним** виділена інформація від російських медіа, зверніть увагу на подання...

Кожен заголовок супроводжується QR-кодом¹, можна за допомогою смартфона відкрити новину, зануритися в атмосферу, уточнити свої спогади.

¹ QR-код (англ. Quick Response Code — код швидкої відповіді) складається із чорних квадратів, розміщених в квадратній сітці на білому фоні.

Щоб прочитати QR-код, увімкніть фотокамеру на смартфоні і помістіть зображення в кадр. Робити фото не треба, ваш телефон сам запропонує перейти по закодованому інтернет-посиланню на сторінку сайту з новиною.

24 лютого

Віктор Янукович зник у невідомому напрямку, його оголошено в розшук.

<https://www.pravda.com.ua/news/2014/02/24/7016020/>

Виконуючий обов'язки керівника Міністерства внутрішніх справ Арсен Аваков припинив існування спецпідрозділу міліції «Беркут».

<https://tsn.ua/politika/avakov-likviduvav-berkut-336699.html>

Міністерство фінансів і Національний банк останніми днями працюють у цілодобовому режимі. Пресслужба Мінфіну: «Сьогодні ми співпрацюємо з Верховною Радою України та координатором

уряду Олександром Турчиновим. Ми разом працюємо, щоб уникнути будь-яких непорозумінь і забезпечити стабільну роботу фінансової системи України. Ситуація у фінансовій сфері в цілому складна, проте контрольована».

https://lb.ua/economics/2014/02/24/256886_natsbank_minfin_pereshli.html

На допомогу МВС прийшли більше 3,5 тис. простих громадян України. Станом на ранок 24 лютого, за даними МВС, правопорядок в усіх регіонах України забезпечувало майже 7,5 тисяч працівників міліції і понад 4,8 тисяч простих громадян країни, котрі контролюють роботу міліції. У відомстві стверджують, що 1,6 тисяч громадських активістів патрулюють вулиці своїх міст самостійно.

<https://glavnoe.ua/news/n166729>